

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.4.15>

ВОЄННА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СПІВУЧАСТІ

Ілінський О.В.,

аспірант кафедри кримінального права і процесу

Державного податкового університету

ORCID: 0009-0007-1798-4260

Ілінський О.В. Воєнна транснаціональна організована злочинність як один із видів вчинення кримінальних правопорушень у співучасті.

У цій науковій статті з'ясовано соціально-правову природу кримінальних правопорушень, що вчиняються воєнними транснаціональними злочинними організаціями, та доведена необхідність вивчення цих суб'єктів як одного з видів групової злочинності та вчинення злочинів у співучасті.

Встановлено, що за формальними ознаками зазначені злочинні об'єднання за аналогією здійснюють ті ж самі діяння, що визначені як суспільно небезпечні та карані в ст. 255 Кримінального кодексу України, а отже, мають бути віднесені до одного з видів співучасті у вчиненні кримінального правопорушення, що закріплені в ст.ст. 27-28 вказаного Кодексу.

Констатовано також, що в основу такого теоретико-прикладного підходу слід покласти наступні критерії, а саме: високий ступінь суспільної небезпеки вчинюваних воєнними транснаціональними злочинними організаціями кримінальних правопорушень, предметом посягань яких є ті ж речі матеріального світу, що охороняються нормами права, які характерні й для загальнокримінальних злочинних організацій (грошові кошти, цінності, транспортні засоби тощо); особливо тяжкі суспільно небезпечні наслідки, що є результатом вчинення членами таких злочинних організацій як військових кримінальних правопорушень, так і інших загальнокримінальних посягань (на право власності, господарську діяльність, об'єкти екологічної безпеки, т. ін.); тотожні та різноманітні способи вчинення суспільно небезпечних діянь, які ґрунтуються на фізичному чи психічному насильстві; та інше.

Виходячи з отриманих результатів дослідження, доведена теоретична і практична цінність сформульованих у цій роботі пропозицій, положень, висновків тощо, а також створено таким чином відповідне наукове підґрунтя для активізації доктринальних досліджень з означеної проблематики, враховуючи її актуальність для України в умовах воєнного стану, а також дуалізм (подвійність) тих потенційних і реальних загроз, які детермінує воєнна транснаціональна організована злочинність, у тому числі у виді посягань як на об'єкти, що стосуються військової служби та воєнних злочинів, так і на об'єкти загальнокримінальної злочинності (у виді крадіжок, грабежу, розбою, рекету, тощо).

Ключові слова: воєнна транснаціональна організована злочинність; співучасть у вчиненні кримінального правопорушення; злочинна організація; воєнні злочини; загальнокримінальна злочинність; суспільно небезпечне діяння; суспільно небезпечні наслідки; критерії оцінювання кримінальних правопорушень.

Ilinsky O.V. Transnational organized war crime as a form of criminal offenses committed in complicity.

This scientific article identifies the socio-legal nature of criminal offenses committed by transnational organized war crime groups and substantiates the necessity of studying these entities as a specific type of group criminality and complicity. It is established that, by formal characteristics, these criminal associations perform acts analogous to those defined as socially dangerous and punishable under Article 255 of the Criminal Code of Ukraine; consequently, they should be classified as a form of complicity in committing a criminal offense, as stipulated in Articles 27–28 of the said Code.

The study further concludes that the following criteria should form the basis of this theoretical and practical approach: the high degree of social danger of offenses committed by transnational organized war crime groups, the subject matter of which (funds, valuables, vehicles, etc.) is identical to that of general criminal organizations; particularly grave socially dangerous consequences resulting from both military crimes and other general criminal offenses (against property rights, economic activity, environmental safety, etc.); and identical or diverse methods of committing socially dangerous acts based on physical or psychological violence.

Based on the research results, the author substantiates the theoretical and practical value of the proposals and conclusions formulated in this work. Furthermore, it establishes a scientific foundation for the intensification of doctrinal research on this issue, given its urgency for Ukraine under martial law, as well as the dual nature of threats posed by transnational organized war crime, including offenses against military service and war crimes, as well as general crimes such as theft, robbery, assault, and racketeering.

Key words: transnational organized war crime; complicity in a criminal offense; criminal organization; war crimes; general criminality; socially dangerous act; socially dangerous consequences; criteria for evaluating criminal offenses.

Постановка проблеми. Як показує практика, з часу відкритої воєнної агресії у 2022 році до теперішнього часу щорічно збільшується кількість кримінальних правопорушень, які кваліфіковані за ст. 438 Кримінального кодексу (КК) України «Воєнні злочини». Так, у 2022 році за цією статтею КК було обліковано 60 тис. 387 зазначених злочинів, а у 2023 – 60 944 вказаних суспільно небезпечних діянь [1]. І хоча у 2024 році їх число зменшилось на 52,8% (було обліковано 28 788 кримінальних правопорушень), це не знижує рівень уваги щодо їх запобігання та протидії на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовному та доктринальному).

Особливо актуальним це питання є з огляду на те, що в чинному КК України та в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ЄРДР) [2] відсутні норми про вчинення кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в нашій країні воєнними транснаціональними злочинними організаціями (зокрема приватною військовою компанією (ПВК) «Вагнер»). Такий підхід не тільки порушує принцип диференціації та індивідуалізації відповідальності [3, с. 824], але й дає можливість уникати такого виду юридичної відповідальності зазначеним та іншим транснаціональним воєнним злочинним організаціям, які беруть участь у відкритій воєнній агресії російської федерації (рф) проти України.

Саме на цьому аспекті правозастосовної діяльності все частіше акцентують увагу автори сучасних наукових розробок, доводячи при цьому необхідність якісної видозміни КК з цієї проблематики дослідження, а також встановлення у зв'язку з цим кримінальної відповідальності воєнних транснаціональних злочинних організацій за вчинення воєнних злочинів в Україні [4]. Крім цього, виходячи з аналізу характерних рис транснаціональної злочинності, зазначається, що віднесення до таких видів кримінальних правопорушень на практиці є умовним у силу наявних правових прогалів як у національному законодавстві, так і в нормах міжнародного права [5, с. 19]. Зокрема, ні в ст. 255 КК «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній», ні в нормах розділу XX цього Кодексу «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» (ст.ст. 436-477) не передбачена кримінальна відповідальність за створення, керівництво та участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях.

Отже, слід визнати, що наявна складна та актуальна теоретико-прикладна проблема, вирішення якої лежить у тому числі й в площині наукових пошуків.

Саме тому **метою** цієї статті є наукове обґрунтування щодо необхідності доповнення чинного КК України ст. 438¹ «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній», а **головним її завданням** — здійснення порівняльно-правового аналізу ст.ст. 255 та 438 КК та на цій підставі визначення відповідних аргументів, спрямованих на досягнення зазначеної у цій роботі мети.

Стан опрацювання проблематики. Вивчення наукової літератури свідчить про те, що досить предметно та цілеспрямовано питаннями, що стосуються запобігання та протидії транснаціональній організованій злочинності, займаються такі учені, як: Ю.П. Аленін, В.Ф. Антипенко, О.М. Бандурка, В.С. Батиргарєєва, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, П.Д. Біленчук, А.А. Бова,

М.Г. Вербенський, Д.Р. Войнаровський, Т.С. Гавриш, Б.М. Головкін, В.К. Гришук, Н.О. Гуторова, О.М. Джужа, Г.В. Дідківська, В.М. Дрьомін, В.П. Ємельянов, Г.П. Жаровська, Є.В. Зозуля, О.О. Кваша, О.Г. Колб, Б.Д. Леонов, О.А. Маначинський, М.І. Мельник, Н.Є. Міняйло, В.О. Навроцький, О.В. Наден, Ю.В. Нікітін, В.П. Панов, М.А. Погорецький, І.В. Пшеничний, А.В. Савченко, Є.Д. Скулиш, В.В. Топчій, В.В. Українець, П.Л. Фріс, В.І. Шакур, І.О. Шульга, та ін.

Проте у контексті змісту предмета, мети і завдань цього дослідження комплексних доктринальних пошуків з означеної проблематики в Україні досі не проведено, що, у свою чергу, обумовлює актуальність, теоретичне і практичне значення цієї наукової статті.

Виклад основного матеріалу. Без сумніву, для того щоб з'ясувати правову природу та юридично значущі елементи механізму протиправної діяльності транснаціональної воєнної організованої злочинності, важливо визначити сутність і зміст даного виду вчинення кримінальних правопорушень у співучасті [6, с. 901-905]. Більш того, не можна обійти стороною й ті випадки, коли злочини у співучасті, вчиняються спеціальними суб'єктами [7, с. 900-901]. При цьому якщо за основу взяти зазначені концептуальні аспекти, які стосуються класифікації на законодавчому рівні кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими злочинними формуваннями (організованими групами та злочинними організаціями) (ч.ч. 3, 4 ст. 28 КК України), то слід визнати, що жодної із зазначених у законі форм співучасті воєнні транснаціональні злочинні організації віднести за матеріальними ознаками (тими, що змістовно закріплені у вказаному КК) не можна.

Такий висновок ґрунтується на наступних доводах, що стосуються досліджуваної у цій роботі проблематики, а саме:

Даючи поняття співучасті (ст. 26 КК) та визначення організованої групи і злочинної організації (відповідно, ч.ч. 3, 4 ст. 28 вказаного Кодексу), законодавець жодним словом не обмовився при цьому про участь у них спеціальних суб'єктів вчинення кримінальних правопорушень, що, з одного боку, характерно для транснаціональних воєнних організованих злочинних угруповань, у складі яких можна виокремити такі із них, як: найманці; громадяни різних держав; добровольці тощо, а з іншого боку, зазначений інститут у кримінальному праві (розділ VI Загальної частини КК) не повною мірою кореспондується з іншими, дотичними до нього відповідними нормами даного Кодексу (ч.ч. 2, 3, 4 ст. 18), що стосуються визначення поняття «спеціальний суб'єкт злочину».

Важливість розв'язання цієї проблеми у контексті суспільно небезпечної діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій, особливо в контексті їх участі у так званій «спеціальній воєнній операції», яку з 2022 року до сьогодні на території України проводить рф [8], є очевидною та такою, що має невідкладне прикладне значення для суб'єктів правозастосовної практики.

З огляду на це, логічно було б ст. 28 КК доповнити частиною 5 наступного змісту:

«Кримінальне правопорушення визнається вчиненим воєнною транснаціональною злочинною організацією, яка має ознаки співучасті, що встановлені в частині четвертій цієї статті Кодексу, якщо вона офіційно зареєстрована у відповідній державі-агресорі або діє без такого статусу на території іншої країни без будь-яких правових підстав».

З цих самих міркувань слід назву ст. 28 КК доповнити словосполученням «воєнні транснаціональні злочинні організації».

Сенс зазначених видозмін цього Кодексу полягає в тому, що таким чином будуть створені належні правові умови для об'єктивної та юридично правильної кваліфікації злочинів, вчинених на території України вказаними співучасниками кримінальних правопорушень [9, с. 410-411].

Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення ч. 4 ст. 3 КК, відповідно до яких застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено [10, с. 11].

Кримінальна відповідальність за вчинення суспільно небезпечних діянь у складі злочинних організацій, у тому числі за її створення, керівництво, а також участь у них, передбачена ст. 255 КК України. При цьому родовим об'єктом даного кримінального правопорушення є громадська безпека, а безпосереднім – встановлений порядок створення та діяльності громадських об'єднань, що визначений у нормах Конституції (ст.ст. 36, 37) та у Законі України «Про громадські об'єднання» [11, с. 279-347].

Водночас, як показує практика воєнних транснаціональних злочинних організацій (ПВК «Вагнер» зокрема), метою їх створення і діяльності є не тільки вчинення посягань на громадський порядок, але й здійснення при цьому суспільно небезпечних діянь на визначені у КК інші об'єкти

правової охорони [12], насамперед, ті із них, що пов'язані із забезпеченням миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст.ст. 436-447 вказаного Кодексу) [13, с. 322-324].

Виходячи з цього, навряд чи правильним у правозастосовній практиці є підхід, коли кваліфікація діянь воєнних транснаціональних злочинних організацій здійснюється за ст. 255 КК, позаяк більшою мірою вони створюються з метою участі у глобальних (як в Україні), регіональних та локальних війнах, збройних конфліктах тощо.

Враховуючи зазначене та той факт, що на міжнародно-правовому рівні такі воєнні транснаціональні злочинні організації заборонені [14], логічно було б КК України доповнити ст. 438¹ «Створення, керівництво воєнною транснаціональною злочинною організацією, а також участь у ній» та викласти її у такій редакції:

«1. Створення воєнної транснаціональної злочинної організації, керівництво такою організацією або її структурними частинами

– караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна.

Участь у воєнній транснаціональній злочинній організації

– карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна.

Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища

– караються довічним позбавленням волі з конфіскацією майна».

Такий законодавчий підхід не тільки буде гармонізований з вимогами міжнародного права, але й створить належні правові умови і засоби для ефективної реалізації на практиці визначених у ст. 1 КК завдань цього Кодексу, одним з яких є запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. Крім того, закріплення у КК окремої норми про кримінальну відповідальність дозволить у правозастосовній практиці чітко дотримуватись визначених у ст. 7 КПК засад кримінального провадження, пріоритетною з яких є законність діяльності всіх визначених у законі учасників кримінального процесу. При цьому слід зазначити, що у КК має бути сформульовано також поняття «воєнні транснаціональні злочинні організації», що є необхідною умовою здійснення правильної класифікації вчинених ними кримінальних правопорушень та їх відмежування від тих суспільно небезпечних діянь, які є характерними для злочинних організацій (ч. 4 ст. 28 та ст. 255 КК).

Якщо за основу взяти наявні на сьогодні теоретичні підходи з означеної проблематики дослідження [5, с. 20], то під «воєнними транснаціональними злочинними організаціями» слід розуміти таку форму співучасті, у якій протиправна діяльність цих злочинних об'єднань поширюється не тільки на територію їх створення, а й за межі національних держав та пов'язана з участю у збройних конфліктах, війнах тощо із застосуванням при цьому заборонених методів ведення війни, насильства тощо як щодо військовослужбовців, так і щодо мирного населення країни, у якій вони перебувають як сторона, що веде війну.

Висновки. Отже, виходячи з результатів цього дослідження, слід констатувати, що за своєю сутністю та суспільною небезпекою воєнна транснаціональна організована злочинність, як один із видів вчинення кримінальних правопорушень у співучасті, має бути визнана на законодавчому рівні як окремий склад кримінального правопорушення, що дозволить юридично оцінювати (кваліфікувати) вчинені її організаторами та учасниками злочини за відповідною статтею КК, як це здійснюється, зокрема, щодо тих злочинних організацій, кримінальна відповідальність за створення, керівництво, а також участь у яких передбачена статтею 255 вказаного Кодексу.

З огляду на це, без сумніву, порушена у статті проблематика є актуальною та такою, що має теоретичне і практичне значення, а також об'єктивно обумовлює необхідність активізації наукових розробок у цьому напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єдиний звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення за 2021-2024 рр. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

2. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: Наказ Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.
3. Панов М.І. Принципи кримінального права. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти т.* Харків: Право, 2016. Т.17: Кримінальне право / редкол. В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав.н аук України, 2017. 1064 с. С. 823-827.
4. Ржеутська Л. Чи можна притягнути ПВК «Вагнер» та росію до відповідальності за злочини в Україні, країнах Африки, Сходу та Південної Америки. *ZMINA*. 2023. URL: <https://zmina.info/articles/chy-mozhna-prytyagnuty-pvk-vagner-ta-rosiyu-do-vidpovidalnosti-za-zlochyny-v-ukrayini-krayinah-afryky-shodu-ta-pivdennoyi-ameryky>.
5. Здоровко С.Ф. Застосування загальноприйнятих принципів та норм міжнародного права, спрямованих на боротьбу з транснаціональною злочинністю. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2014. № 1144. Т. 2. Вип. 4. С. 15-20.
6. Панов М.І. Співучасть у злочині. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти т.* Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України, 2017. 1064 с. С. 901-905.
7. Абакумова Ю.В. Співучасть у злочинах зі спеціальним суб'єктом. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти т.* Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України, 2017. 1064 с. С. 900-901.
8. Як росія розмиває реальність за допомогою новомови: спеціальна воєнна операція. *Детектор Медіа*. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiia-rozmyvaie-realnist-za-dopomohoiu-novomovy-spetsialna-voienno-operatsii>.
9. Фесенко Є.В. Кваліфікація злочинів. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти т.* Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України, 2017. 1064 с. С. 410-411.
10. Борисов В.І. Кримінальна відповідальність. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти т.* Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України, 2017. 1064 с. С. 11.
11. Вознюк А.А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 928 с.
12. Бушуєв М., Барановська М., Брунс А. ПВК Вагнера: все, що про неї відомо. *Deutsche Welle*. 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/%/a-42599597>.
13. Мохончук С.М. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти т.* Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України, 2017. 1064 с. С. 322-324.
14. Коваль Д., Лациба А. Статус так званої ПВК «Вагнер» за міжнародним гуманітарним правом. *TRUTH HOUNDS*. 2023. URL: <https://truth-hounds.org/cases/status-tak-zvanoyi-pvk-vagner-za-mizhnarodnym-gumanitarnym-pravom>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 5.03.2026

© Ілінський О.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0